

МАТУСЕВИЧ А. Л.

аспірант

(Науково-дослідний інститут
публічного права)

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.1.2.74>

МІСЦЕ ТА РІЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ ЗАХИСТІ ПРАВ І СВОБОД ДИТИНИ

Метою статті є аналіз проблемних питань місця та ролі Національної поліції України в адміністративно-правовому захисті прав і свобод дитини. У статті було надано теоретико-правову характеристику місця та ролі Національної поліції України в адміністративно-правовому захисті прав і свобод дитини. Реалізація даної функції здійснюється в контексті взаємодії зі Службою в справах дітей та на нашу думку потребує вдосконалення шляхом запровадження низки комунікаційних проєктів, що спрямовані на обмін інформацією про форми та методи забезпечення прав і свобод дитини в Україні з метою покращення функціонування механізму захисту прав людини загалом і дитини, зокрема. З огляду на те, що органи державної влади, їх посадові особи, зобов'язані діяти виключно в межах і у спосіб визначені Конституцією та законами України, така регламентація та безпосереднє визначення не лише напрямів діяльності, а й конкретних форм та її методів є корисним у контексті посилення інституційної спроможності Національної поліції та її підрозділів до виконання завдань. Відповідно, хоч зазначені аспекти діяльності можуть характеризуватись як правоохоронні, а не правозахисні, на нашу думку мають бути враховані в правозахисному механізмі, адже мають низку контрольних компетенцій, котрі в разі виявлення неточностей чи суперечностей у функціонуванні, потребуватимуть прийняття управлінського (чи адміністративного) рішення, що за своїм змістом уже є правозахистом. Відповідно, одним із основних напрямів правозахисту дитини є застосування норм законодавства України, що відноситься, переважно, до компетенції Національної поліції України, а також органів судової влади, як фінішної інстанції й остаточного етапу процесу правозахисту. Водночас, на нашу думку, спектр і зміст норм Кодексу України про адміністративні правопорушення має бути вдосконалий до рівня рекомендацій партнерів із Європейського Союзу та систематизований таким чином, щоб норми і їх структурні елементи, пов'язані з захистом прав дитини, були виділені в окремий розділ, були розширені та фрагментовані з урахуванням сучасних реалій.

Ключові слова: права дитини, правова охорона, відповідальність, міжнародне право, дотримання прав, об'єкт адміністративного права.

Matusevych A. L. The place and role of the National Police of Ukraine in the administrative and legal protection of children's rights and freedoms

The purpose of the article is to analyze the problematic issues of the place and role of the National Police of Ukraine in the administrative and legal protection of the rights and freedoms of the child. The article provided a theoretical and legal description of the place and role of the National Police of Ukraine in the administrative and legal protection of the rights and freedoms of the child. The implementation of this function is carried out in the context of interaction with the Service for Children and, in our opinion, needs to be improved by introducing a number of communication

projects aimed at exchanging information about the forms and methods of ensuring the rights and freedoms of children in Ukraine in order to improve the functioning of the human rights protection mechanism in general and child, in particular. Given the fact that state authorities and their officials are obliged to act exclusively within the limits and in the manner determined by the Constitution and laws of Ukraine, such regulation and direct definition of not only areas of activity, but also specific forms and methods is useful in the context of strengthening the institutional capacity of the National Police and its units to perform tasks. Accordingly, although the specified aspects of activity can be characterized as law enforcement and not human rights protection, in our opinion, they should be taken into account in the human rights mechanism, because they have a number of control competences, which, in case of inaccuracies or contradictions in functioning, will require the adoption of a managerial (or administrative) decision, which by its content is already human rights protection. Accordingly, one of the main areas of child human rights protection is the application of Ukrainian legislation, which mainly falls within the competence of the National Police of Ukraine, as well as judicial authorities, as the final instance and the final stage of the human rights process. At the same time, in our opinion, the range and content of the norms of the Code of Ukraine on administrative offenses should be improved to the level of recommendations of partners from the European Union and systematized in such a way that the norms and their structural elements related to the protection of children's rights are separated into a separate section, were expanded and fragmented taking into account modern realities.

Key words: *child rights, legal protection, responsibility, international law, observance of rights, object of administrative law.*

Актуальність теми. Слід зауважити, що Національна поліція України є органом державної влади, правоохоронного змісту, котрий має одну з найширших компетенцій у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина загалом, а також прав і свобод дитини, зокрема. Чисельність поліції, наразі не може перевищувати 130 тисяч осіб і чільне місце серед сформованих підрозділів займають ті, що забезпечують захист прав і свобод дитини в Україні. Саме тому, це питання, на нашу думку потребує висвітлення на рівні окремого підрозділу.

Для забезпечення дотримання законів та встановленого правопорядку, формування правової держави, потрібно постійно вдосконалювати роботу органів Національної поліції з метою забезпечення безпеки та правопорядку, прав та свобод людини і громадянина. Досягнення поставлених цілей можливо лише за допомогою встановлення умов та причин дитячої злочинності і як результат – протидії злочинності шляхом проведення превентивної та профілактичної діяльності серед молодого покоління. Саме ведення профілактичного обліку слугує тим процесом, який в подальшому зумовлює зменшення показників адміністративних правопорушень, допомагає вживати вищезгадані заходи щодо їх усунення [1]. У загально правовому розумінні відповідні цілі, що ставляться перед найбільшим правоохоронним органом держави в будь-якому випадку фрагментуються на декілька напрямів, одним із яких є захист прав і свобод дитини в Україні. Належить зауважити, що захист відбувається в декілька способів і реалізується різноманітними форумами, в тому числі в превентивному форматі, оскільки зміст і сутність адміністративної діяльності поліції, дозволяє їй виконувати правозахисну функцію (вносячи при цьому адміністративно-юрисдикційні рішення) навіть в контексті превенції та з загальною метою – попередження вчинення правопорушень, як дітьми так і відносно дітей.

Об'єктом статті виступають суспільні відносини, в сфері забезпечення охорони прав і свобод дитини.

Метою статті є аналіз проблемних питань місця та ролі Національної поліції України в адміністративно-правовому захисті прав і свобод дитини.

Виклад основного матеріалу статті. дослідники зазначають, що адміністративна діяльність Національної поліції – це виконавчо-розпорядча, державно-владна діяльність з організації та здійснення Національною поліцією функцій з охорони публічного порядку, забезпечення публічної безпеки, попередження й припинення правопорушень адміністративно-правовими засобами та надання публічно-сервісних послуг [2]. Дане коло повноважень, перш за все відноситься до компетенції Національної поліції України та окремих її підрозділів, оскільки саме вони уповноважені на здійснення зазначених функцій і відповідальні за захист прав і свобод дитини в Україні в межах своєї компетенції. Багато в чому, саме зміст і сутність правового статусу поліцейського, відповідно до законодавства України сприяє в вирішенні поставлених перед ним завдань та цілей.

Адміністративно-правовий статус працівника Національної поліції – це регламентована нормами адміністративного законодавства система складових елементів, що визначають правове становище працівника поліції в правовідносинах з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, фізичними та юридичними особами, а також з іншими поліцейськими при виконанні посадових обов'язків, що характеризує його як суб'єкта державно-владних повноважень [3]. Відповідно, ця теоретико-правова категорія дозволяє посадовій особі підрозділу поліції здійснювати функції та виконувати завдання не лише в одному напрямі, а й у тісній взаємодії з іншими правоохоронними й правозахисними органами та структурами.

В. Шатіло вказує, що загальновідомим є положення про те, що в конституціях та законах, які юридично визначають основи конституційного ладу та його взаємодію із суспільством, чітко виокремлюється тенденція до формального визначення як принципів, так і методів впливу держави на суспільство [4, с. 66]. Ми вважаємо, що зазначена теза чітко відображає загально-правовий принцип діяльності Національної поліції України, котра зобов'язана, як і всі посадові особи діяти виключно в межах і у спосіб визначені Конституцією та законами України.

В. В. Коваленко зазначає, що поняття адміністративно-правового статусу охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним суб'єктом нормами адміністративного права [5]. Такими нормами в даному випадку виступатимуть положення Закону України «Про Національну поліцію», а також Кодексу України про адміністративні правопорушення, що прикріплюються також і галузевими інструкціями та наказами Міністерства внутрішніх справ України.

О.М. Алтуніна вказує, що класичний елементний склад адміністративно-правового статусу характерний для фізичних осіб – суб'єктів адміністративного права. Для юридичних осіб доцільно до елементів адміністративно-правового статусу відносити мету, завдання, функції, повноваження та відповідальність [6]. Відповідно, першочерговим, на нашу думку, з урахуванням предмета та об'єкта дослідження належить вивчити, якою є мета, завдання та функції діяльності підрозділів захисту прав і свобод дитини Національної поліції України.

Г. Шевчук указує в своїх наукових працях про те, що Національна поліція України сьогодні, завершуючи черговий етап свого функціонування та розвитку, повинна весь час будувати свою діяльність на основі тих демократичних цінностей та керівних принципів, які покладені в основу їхньої діяльності. Водночас передумовою успішної та ефективної реалізації поліцією своїх завдань є досконале законодавство, що наразі повинно бути більш точним, зрозумілим та доступним [7]. Відповідно, така позиція настановляє наукові та законодавчі кола на розроблення основних шляхів подолання перешкод функціонування основних праворегулювальних механізмів у діяльності. Питання захисту прав дитини Національною поліцією України та відповідне коло нормативно-правових актів України, також потребують вдосконалення, проте вектор такого вдосконалення, належить визначити в процесі аналізу та синтезу наявної в дослідженнях і законодавстві інформації.

Підсумовуючи, слід зазначити, що загалом, думка дослідників сходиться на тому, що юридичній літературі адміністративно-правовий статус прийнято розглядати як складне явище, і поряд з класичними його елементами: правами, обов'язками, відповідальністю, виділяти й інші елементи: гарантії, принципи, завдання, цілі, компетенцію тощо. Пропонуючи

різні підходи до кількості елементів адміністративно-правового статусу, учені висловлюють думки багато в чому протилежні одна одній. Основу, яку визначає вихідний елемент будь-якого статусу, його головний зміст, складають відповідні права та обов'язки, гарантії та юридична відповідальність [8]. Відповідна позиція свідчить про те, що на сьогоднішній день, як Національна поліція України так і відповідні підрозділи на які покладено захист прав дитини в Україні, мають характеризуватись відповідними правами в цій сфері та конкретними обов'язками, а також гарантіями вказаної діяльності та юридичною відповідальністю.

Створення в Україні Національної поліції та наділення її відповідною компетенцією у сфері забезпечення прав дитини відіграє важливу роль, адже діяльність цих органів спрямована на те, щоб зменшувати рівень зростання потенційних майбутніх злочинців, притягувати до відповідальності винних дітей за скоєння правопорушення, чим виховувати у неповнолітніх правомірну поведінку, у деякій мірі правову культуру та «дружити з законом». У цьому напрямі органами Національної поліції неухильно проводиться діяльність щодо виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, що вчинені дітьми, та вжиття з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством; розгляду заяв і повідомлень про правопорушення, вчинені дітьми; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню правопорушень дітьми, та ужиття заходів до їх усунення; участь у правовому вихованні дітей; розшуку дітей, що зникли; виявлення дорослих осіб, які втягують дітей у злочинну діяльність, проституцію, пияцтво, наркоманію та жебрацтво; виявлення батьків або осіб, що їх замінюють, які ухиляються від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо створення належних умов для життя, навчання та виховання дітей; ведення обліку правопорушників, що не досягли 18 років, з метою проведення профілактичної роботи, інформування відповідних служб у справах дітей стосовно цих дітей тощо. Також слід звернути увагу й на те, що органи Національної поліції наділяються певними правами у ході законного затримування дітей. У свою чергу, спеціальними установами (юридичними особами) органів Національної поліції, призначеними для тимчасового тримання дітей віком від 11 років є приймальники-розподільники для дітей. Такі заклади створюються в областях, місті Києві та діють згідно з положенням, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України [9]. Відповідно, зазначене науковцями коло компетенції загалом відображає зміст і сутність повноважень поліції в сфері захисту прав і свобод дитини в Україні, а також фрагментарно окреслює права і завдання відповідних працівників. Водночас, погоджуючись із запропонованим, на нашу думку, більш уважно, слід звернути увагу на діяльність підрозділів ювенальної превенції, до компетенції котрих відноситься безпосередній захист прав і свобод дитини в Україні.

У 2017 році у складі Департаменту превентивної діяльності створено Управління ювенальної превенції, а основними завданнями підрозділів ювенальної превенції Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, визначено: профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорсткому поводженню з дітьми; вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб та інші [10]. Захисна функція поліції в контексті реалізації зазначених прав поліцейського та повноважень вказаного підрозділу полягає не лише в превентивній функції, а й у тому, що поліцейський відповідного підрозділу уповноважений запобігати домашньому насильству щодо дитини, шляхом винесення термінового заборонного припису кривднику, що так само є однією з форм правозахисної діяльності та відноситься до категорії адміністративно-юрисдикційних.

Висновки. Реалізація даної функції здійснюється в контексті взаємодії зі Службою в справах дітей та на нашу думку потребує вдосконалення шляхом запровадження низки комунікаційних проєктів, що спрямовані на обмін інформацією про форми та методи забезпечення прав і свобод дитини в Україні з метою покращення функціонування механізму захисту прав людини загалом і дитини, зокрема. З огляду на те, що органи державної влади, їх посадові особи, зобов'язані діяти виключно в межах і у спосіб визначені Конституцією та законами України, така регламентація та безпосереднє визначення не лише напрямів діяльності, а й конкретних форм та її методів є корисним у контексті посилення інституційної спроможності Національної поліції та її підрозділів до виконання завдань.

Відповідно, хоч зазначені аспекти діяльності можуть характеризуватись як правоохоронні, а не правозахисні, на нашу думку мають бути враховані в правозахисному механізмі, адже мають низку контрольних компетенцій, котрі в разі виявлення неточностей чи суперечностей у функціонуванні, потребуватимуть прийняття управлінського (чи адміністративного) рішення, що за своїм змістом уже є правозахистом.

Відповідно, одним із основних напрямів правозахисту дитини є застосування норм законодавства України, що відноситься, переважно, до компетенції Національної поліції України, а також органів судової влади, як фінішної інстанції й остаточного етапу процесу правозахисту. Водночас, на нашу думку, спектр і зміст норм Кодексу України про адміністративні правопорушення має бути вдосконалений до рівня рекомендацій партнерів із Європейського Союзу та систематизований таким чином, щоб норми і їх структурні елементи, пов'язані з захистом прав дитини, були виділені в окремий розділ, були розширені та фрагментовані з урахуванням сучасних реалій.

Список використаних джерел:

1. Булик І.Л., Гончарук С.С. Ювенальна превенція як фундаментальний напрямок діяльності органів Національної поліції України в системі адміністративного права. Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України. Харків, 2019. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/28.pdf
2. Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт.; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с
3. Лемеш Д.Л. Адміністративно-правовий статус працівників поліції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Лемеш Дмитро Леонідович. Київ, 2016. С. 9.
4. Шатіло В. Принципи діяльності державної влади і методи їх здійснення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. № 1 (99). С. 66–70.
5. Курс адміністративного права України: підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; за ред. В. В. Коваленка. К.: Юрінком Інтер, 2012. С. 54.
6. Алтуніна О. М. Адміністративно-правовий статус органів місцевого самоврядування. *Право і безпека*. 2010. № 4 (36). URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/rub/2010_4/PB-4/PB-4_18.pdf
7. Шевчук Г. Принципи та завдання діяльності Національної поліції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7. С. 120–124.
8. Поліцейська діяльність: підручник / С. С. Вітвіцький, В. С. Тулінов, О. М. Мердова та ін.; за заг. ред. проф. С.С. Вітвіцького. Київ: ВД Дакор, 2021. 372 с.
9. Мельник Л.А. Суб'єкти державної політики у сфері захисту прав дітей. Державне управління: удосконалення та розвиток, № 1 (34), 2020. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/1_2020/34.pdf
10. Джагунов Г. В. Ювенальна превенція в системі забезпечення безпеки суспільства. Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України. Харків, 2019. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/45.pdf

